

Gyulaj

Gyulaj község Tolna megyében, a Dombóvári kistérségben található. Lakossága 986 fő, területe több mint 700 ha. A község nevével 1357-től találkozunk írásos emlékekben. A falu határában biztosan állt már földvár, a leírások szerint a honfoglaló törzsek közül a Gut-Keled nemzetség rendezte be itt szálláshelyét. A 18. században a Somogy megyei Karádról több tucat családot telepítettek át ide. A település valaha két részből állt. Gyulán laktak a magyarok, Jováncán pedig a rácok, ahogy erre felé a török hódoltság után itt maradt ortodox vallású délszlávokat nevezték. A település gyulai részén mezőgazdasági termeléssel, szőlőtermesztéssel foglalkoztak, Jováncán pedig a kevésbé letelepült életmódot igénylő, állattartással. A két településrész összevonásából alakult ki a község ma használt elnevezése: Gyulaj.

1691-ben Dombóvár egész környékét, így Gyulaj határát is megvette Esterházy Pál nádor, ettől fogva a falu egészen a múlt század első feléig az Esterházy-uradalomhoz tartozott. A falu határa óriási, több mint 7000 hektár, többségében kiváló minőségű, 30-40 aranykoronás földekkel, valamint a világrekord trófeákat is adó dámvadállományáról híres gyulai erdővel, ahol az ország nagyjai mindig is szívesen vadásztak, Zsigmond királytól a tulajdonos Esterházyakon át egészen Kádár Jánosig.

A 19. század közepétől a népesség igen vegyes képet mutatott, számos (főként kézműves, vállalkozó iparos és gazdálkodó) sváb és néhány boltos, kereskedő, izraelita család is élt a faluban. Sokfelől, de leginkább a közeli falvakból, pusztákról vándoroltak vagy házasodtak ide a megvásárolható jó termőföldek által vonzott parasztok. A falu vonzerejét növelhette a vidék legszebb fekvésű templomának a felállítása, ami a 19-20. század fordulóján a tőle délre fekvő, rácok lakta Jovánczával való település-egyesítéssel nyerhette el mai centrális helyét. A szorgos népű faluban élénk társadalmi és közösségi élet zajlott: egyletek, katolikus szervezetek, hangyaszövetkezet, dalárda működött már a 20. század elején.

Az egykor gazdag falu fejlődésében a második világháború utáni évtizedek nagy törést okoztak. A falu erdejét az ötvenes évek végén állami gazdasággá, egyben vadrezervátummá alakították. Az erdőt körbekerítették, Gyulaj keleti, északi és nyugati országútjait ezzel vagy megszüntették, vagy nem portalánítandó földúttá nyilvánították. Gyulajon mindössze egyetlen, a déli irányban, Kurd felé építettek ki aszfaltozott utat, ezzel mesterségesen zsáktelepüléssé tették a falut. Gyulajon vasút

sincs, közvetlen buszjárata csak a 22 kilométerre lévő Dombóvár felé van. 2000-ben ugyan keleti irányban megépült egy műút Szakály település felé, de ez csak az autósok számára nyílt meg ebben az irányban (közvetlenül a 65-ös útra lehet ráhajtani), mivel a keskeny nyomvonal nem teszi lehetővé a menetrend szerinti buszközlekedést.

A Rákosi-korszakban itt is megfélemlítették a parasztságot, a termelőségvetkeztesítés kapcsán rendszeresek voltak az atrocitások, a belépni nem akarók megalázása, fizikai bántalmazása. A gyulaji termelőségvetkezet ennek ellenére csak a második téészesítési körben alakult meg működőképesen (valamikor 1958 táján). A helyi társadalom széthullásával tömegessé váltak az elköltözések. A század elején közel 3000 fős, gazdag Gyulaj a 90-es évekre egy ezerfős kistelepüléssé olvadt, ahol emellett jelentős népességcsere is lezajlott, így napjainkban a cigányság aránya Gyulajon eléri a 60%-ot.

A cigányokat az egykori birtok gazdáik az uradalmi erdő szélére telepítették, a források szerint „vadrasztási” célból, de az erdőművelésben és a famegmunkálásban is igénybe vették munkájukat. A faluba való erőszakos betelepítésük – az erdő körbezárása után – a 60-70-es években kezdődik. A régi falusiak ezekben az évtizedekben – leginkább a földjeik elvétele és a téészbe-kényszerítés elől – életük értelmétől, javaikból kifosztva már tömegesen hagyják el Gyulajt.

A szocialista falupolitika máig hatóan, napjainkban is jól érzékelhetően sokat ártott Gyulajnak. A gyarapodni akaró és gyarapodó parasztok országos megfélemlítését és kisémmizését bevezető kulákpercek első koncepciók tárgyalásának is gyulaji volt a kisémmelt vádlottja. A hetvenes évek településhálózat–fejlesztési koncepciója alapján Gyulajt is szerepkör nélküli faluvá minősítették, elveszítette tanácsk önállóságát. A faluban építési engedélyt sem adhattak ki Gyulaj község területére. 1960-ban még közel 650, húsz évvel később, 1980-ban már csak ennek fele, mintegy 340 lakott ház állt a faluban.

1982-ben Gyulaj termelőségvetkezetét összevonták a döbröközi termelőségvetkezetekkel, és napirenden volt az iskola megszüntetése is: előbb a felső, majd az alsó tagozat költözött volna Kurdra, de a rendszerváltoztatás ezt már megakadályozta. A gyulaji általános iskola leminősítésének következtében már a nyolcvanas évekre tele volt képesítés nélküli „pedagógusokkal”, és a szaktanárok közül is azok kerültek ide, akik máshol nem tudtak elhelyezkedni. Ez azt eredményezte, hogy a helyi gyerekek továbbtanulási esélyei ellehetetlenültek. A fenti folyamatok tovább erősítették a lakosság elvándorlását.

A kilencvenes évekre Gyulajon alig maradt más aktív korú ember, mint a szakképzetlen, zömmel cigány lakosság, illetve azok a szakmunkások, akik többsége megromlott egészségi állapota és tönkrement családi kapcsolatai miatt csökkent munkaképességűvé vált.

Szakképzett munkaerő már szinte nincs is a faluban. Gyulajon jelentős munkaadó sincs; az egyébként kiváló minőségű földeket túlnyomórészt a TSZ utódjaként létrejött mezőgazdasági részvénytársaság műveli meg, amelynek vezetése nem gyulaji, nem is kötődnek a faluhoz, így felelősséget sem éreznek az ott élők iránt. Ma már a termelészövetkezetben gyulaji lakos alig-alig dolgozik. Gyulajon az utóbbi 10-15 évben szinte folyamatosan 20-25 százalékos a munkanélküliség. 2011-ben a gazdaságilag inaktívak aránya alakosság nyolctizedét tette ki.

Közösségi munka Gyulajon

Gyulaj olyan mértékű külső segítséget – sok más faluhoz hasonlóan – se az államtól, se a piaci szférától nem kapott, ami gazdasági gondjait megoldotta volna, és a helyi társadalmi problémákat is igyekezett volna kezelni. Ám az elmúlt néhány évben új irányt vettek a dolgok. Dobos Károlyné személyében egy, a közösségért valóban tenni akaró vezetőt választott magának Gyulaj, és ez sok mindent megváltoztatott a hétköznapi megszervezésében és a jövőről való gondolkodásban.

Megválasztásától kezdődően a polgármester már egy termelő, szociális jellegű földprogram elindítását tervezte, amely munkát tud adni a falu kiemelkedően nagyszámú munkanélkülijének, amihez szövetségesre lelt a helyi iskolaigazgatóban, a képviselőtestületben, a faluban némi civil aktivitást kifejtő Gyulajért Alapítványban, és általában a teljes helyi lakosságban is. Ehhez a törekvéséhez követhető példát jelentett a közeli Belecska, ahol abban az időben már egy kiváló foglalkoztatási-falugazdasági rendszer működött.

A településvezető elképzelései 2009 során elkezdtek megvalósulni. Ekkoriban már javában zajlott a (korábbi nevén) Dél-Dunántúli Regionális Munkaügyi Központ által szervezett Sorsfordító-sorsformáló munkaerőpiaci program, amely önkormányzatok bevonásával képzést és 1 év bértámogatott munkahelyet biztosított tartós munkanélküliek számára. A program egy része speciálisan azt célozta, hogy önkormányzatok kezdjenek el saját földjeiken termelni, ezzel munkát adva lakosaiknak és tehermentesítve közkonyhájukat.

A 2010-ben elindult termelésbe 10 főt vontak be Gyulajon. A cél alapvetően az volt, hogy a megtermelt árut a falu a saját konyháján használja fel, és amennyire lehet, a közkonyha alapanyag-szükségletét e helyi, közösségi gazdaságból elégítsék ki zöldségekkel. A Sorsfordító program lehetővé tette, hogy a dolgozók bérét ne kelljen kitermelni a rendszeren belül, ami óriási segítség volt, ezen kívül komoly képzésen estek át a dolgozók. Az első évben 1 hektáron zajlott a gazdálkodás, ahol megtermelt sokféle zöldség: burgonya, zöldbab, tök, zöldség, sárgarépa, paprika és fűszerpaprika is. Paprikából a közkonyha egész éves szükségletét sikerült fedezni. Egy új lehetőség révén évközben a zöldségnövényeket kiegészítve a termelés egyes gyógynövényekre is kiterjedt. Az önkormányzatot egy gyógynövény-feldolgozással foglalkozó vállalkozás kereste meg, amellyel körömvirág, levendula és fűzike termesztésére szerződtek.

2010 ősztől még további földeket vontak művelés alá. A hosszú távú cél az, hogy a közkonyhát (ami az óvodások, iskolások, és az idősek otthonában élők számára főz naponta), 100%-ban el tudja látni az önkormányzat az alapvető zöldségekkel. A korábban termesztett zöldségeket (főként a burgonyát) jóval nagyobb területen művelik már; új növényeket is bevontak: szamóca, saláta és fokhagyma is került a földbe. Ezzel párhuzamosan a gyógynövény „vertikum” is bővült, mivel többé-kevésbé garantált jövedelme származik belőle az önkormányzatnak, ami segítheti a program önfenntartóvá válását.

A programban dolgozó egykori munkanélküliek ma már magukénak érzik a közös gazdaságot: nem egyszerű közmunka ez már számukra, hanem értékteremtés, és egyúttal közösségi élmény is, ami magával ragad mindenkit, aki kapcsolatba kerül ezzel a kis kertészettel. Ez olyan aprónak tűnő hozadékokban is érvényesül, hogy a dolgozók közül többen, akik korábban nem művelték otthon a kertjüket, a közelmúltban belefogtak ebbe is. Ezzel sokat spórolnak a háztartásuknak, de környezetüket is rendben tartják, ami Gyulajon már óriási eredmény. Talán még ennél is fontosabb azonban, hogy a dolgozók körében valódi közösség alakult ki. Ez adott esetben olyan bizalmi fontosságú eseményekben ölt testet, hogy munkaidő alatt gyakran közösen készítik el az ebédjüket, amelyhez a hozzávalókat külön-külön mindenki hozza. Az ehhez hasonló jelenségeknek a szétbomló társadalmú kistelepüléseken óriási jelentősége van.

2011 újabb változásokat és lehetőségeket hozott a falu életébe. Részben a Sorsfordító program helyi eredményeinek hatására, az általános iskola profilját bővítve, 2011-ben elindult a 9-10. évfolyamos, mezőgazdasági szakképesítést adó osztály. A diákok közös földjükön tanulják a kertészkedést, ahogy szüleik, rokonaik, szomszédai is hasonló munkát végeznek a nagyobb önkormányzati parcellákon. Ez

a kezdeményezés már az új iskolaigazgató innovációja, ami a fejlesztések fő irányát jelzi: vissza kell hozni a kertészeti hagyományokat a falu életébe.

A falu elismerését jelzi, hogy nem kis részben a Gyulajon elindult közösségi gazdálkodás okán az egész Dombóvári kistérség bekerült a Belügyminisztérium közfoglalkoztatási mintaprogramjába (Start-munka program), amely keretei között lehetőség van további munkásokat felvenni, eszközöket vásárolni. A tervek szerint a gazdálkodásban is komoly változás történhet azzal, hogyha a következő évben vagy években beindul a zöldségek és gyümölcsök feldolgozása is.

Mindezekhez tudatosan kapcsolódva Gyulaj bekapcsolódott a „Nyúl-unk a munkáért!” programba is, aminek segítségével újra elindulhat a faluban a kisállat-tenyésztés. Ez újabb lépés lehet a közösség megerősödése és a programban résztvevő családok munkaerőpiaci re-integrációja felé. A program lényege, hogy bizonyos településekre nehéz sorsú fiatalokhoz tenyészállatokat helyeznek ki, ezzel lehetőséget biztosítva mellékjövedelem megtermelésére.

A szükség és az eredmények meghozták a társadalmi aktivitást: Gyulajon elkezdett dolgozni a Magyar Máltai Szeretetszolgálat. A falut meghívták a „Kirekesztett közösségek terepszemléletű támogatása” elnevezésű programba, ami a tervek szerint egy hosszú távú, a helyi társadalom építését szolgáló közös munka első lépése lesz.

A gyulaji termelési program önfenntartóvá válása még sok munkát követel, de tervekben, szándékban, és főként igyekezetben nincs hiány. 2013 februárjában indult az „Összetett beavatkozás a gyulaji Völgy-telep társadalmi integrációjáért” (TÁMOP-5.3.6-11/1-2012-0002) című projekt. A pályázati konstrukció célja szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és integrációjának segítése. A pályázatban Gyulaj Községi Önkormányzata, a Türr István Képző és Kutató Intézet, a Gyulajért Alapítvány, a Tolna Megyei Kormányhivatal valamint a Magyar Máltai Szeretetszolgálat vesznek részt közös konzorciumot alkotva. A projektben épület felújítás keretében Csillagpont és Csillagház nevű közösségi terek kialakítása valósult meg. A Csillagponton szociális vagy egyéb ügyekben segítséget, tanácsot nyújtok, fejlesztőpedagógusok érhetők el. A Csillagház elsősorban közösségi ház funkciót tölt be, a kialakított termek alkalmasak oktatási tevékenységre, filmvetítésre, kézműveskedésre, játszóházak megtartására, van Internet-klubszoba is ingyenes elérhető internet-szolgáltatással, és helyet kapott a házban a baba-mama klub is.

A projekt fontos része a 24 fő képzését biztosító, fél éves felnőttképzés, melynek során a férfiak betanított kőműves és festő, a nők pedig betanított növénytartósító képzésben részesülnek. A képzés elindítását megelőzte a résztvevők három hónapon át tartó felkészítése. Kiemelkedő a pályázat sportolást ösztönző tevékenysége. A vártnál nagyobb lelkesedéssel vetették bele magukat felnőttek és gyerekek a fociba; melyhez a szükséges felszerelést adományokból, illetve a Máltai Szeretetszolgálat jóvoltából sikerült biztosítani. Remélhetőleg a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Sportegyesület keretei között a versenyeztetés is elindul. Továbbá tervben van a küzdősportok alapjainak és az íjászat oktatása is.

Szerencsés módon a helyi gazdaság bővíthetőségének lehetőségei még nagyon tág keretek között mozognak, minden új ötlet megvalósulása tovább növelheti a már elindult programok mozgásterét és javíthatja a gyulaiak életét. Tervben van egy gombatermesztő üzem létrehozása is, mely hosszú távon jelenthetne megélhetést az ott dolgozók részére. Gyulaj esete mintául szolgálhat minden kistelepülés számára, hogy jól átgondolt szándékkal, igyekezettel, tenni akaró emberekkel még a lejtő legaljáról is el lehet indulni felfelé, hiszen onnét már úgysem vezet út másfelé.